

IGOR GRDINA¹

Aleksander na belem konju

Izvleček: Prispevek obravnava različne interpretativne strategije in narative, ki tematizirajo vlogo Aleksandra Fjodoroviča Kerenskega (1881–1970) v ruski revoluciji. Kritično pretresa razlago, da je bil predsednik začasne vlade neradikalen revolucionar, čigar delo je kar klicalo po dopolnitvi v “drugi revoluciji”, ter interpretacijo, da je bil v jedru protirevolucionar. Razloge za njegova ravnanja leta 1917 išče v njegovih osebnostnih potezah. Prihaja do sklepa, da je bil Kerenski revolucionar povsem drugačne vrste kakor tisti, ki so ga oktobra 1917 odstranili z oblasti; zanj je bila dovolj “prva revolucija”. Prispevek tudi tematizira ravnanja Kerenskega, ki so koristila njegovim nasprotnikom na levici, zlasti njegovo politiko razgradnje državnega aparata zaradi strahu pred sovražnikom na desnici.

Ključne besede: Aleksander Kerenski, ruska revolucija 1917, začasna vlada, boljševiki, oktobrski puč

UDK: 94: 323.272(47)"1917"

Alexander on a White Horse

Abstract: The paper discusses various interpretative strategies and narratives applied to the role which was played by Alexander Fyodorovich Kerensky (1881–1970) in the Russian Revolution. It critically evaluates views of the provisional government’s president as a non-radical revolutionary, whose work called for an upgrade in a ‘second revolution’, as well as the interpretation which makes

¹ Ddr. Igor Grdina je znanstveni svetnik na Inštitutu za kulturno zgodovino ZRC SAZU in redni profesor na Alma Mater Europaea – Institutum Studiorum Humanitatis, Fakulteti za podiplomski humanistični študij, Ljubljana. E-naslov: grdina_igor@siol.net.

him out to have been a counter-revolutionary at his core. Tracing the causes of his actions in 1917 to his personality traits, the study arrives at the conclusion that Kerensky was a revolutionary of an entirely different breed from those who removed him from power in October 1917; for him, the 'first revolution' was enough. The contribution also examines those of Kerensky's actions which benefited his left-wing opponents, particularly his policy of disassembling the government apparatus out of fear of the right-wing enemy.

Key words: Alexander Fyodorovich Kerensky, Russian Revolution 1917, temporary government, Bolsheviki, October Revolution coup d'état

Osebnost in kult

Poleti 1930, ko se je že začel nakazovati somrak Weimarske republike, je eden vidnejših poslancev Nemškonacionalne ljudske stranke Otto Schmidt-Hannover kanclerja Heinricha Brüninga ožigosal kot Kerenskega desnice: menil je, da ga bo morala odnesti "druga revolucija".² Tedaj je bilo ime zadnjega predsednika ruske začasne vlade v svetu očitno že splošno znano kot sinonimna oznaka za človeka, ki prinaša spremembe, vendar pri njihovem uveljavljanju ne gre do konca. V tej vlogi je postalo emblem tako za politično levico kakor tudi za desnico in center. Pruski katoliški patriot Brüning je vsekakor odigral pomembno vlogo pri demoliranju in demontiranju weimar-

² Patch, 1998, 94. Nazadnje je za Kerenskega desnice v Nemčiji obveljal Kurt von Schleicher. Politizirajoči general je bil zadnji kancler Weimarske republike pred Adolfom Hitlerjem. Z nacističnim vzponom na oblast pa ni triumfirala desnica, temveč revolucionarni nihilizem. Prim. Kerensky, 1934, 321.

ske oziroma demokratične izdaje Nemške države,³ toda pri tem je bil glede na Franza von Papna in na Adolfa Hitlerja tako neradikalni, da je pozneje lahko zagovarjal tezo o svojem reformističnem prizadevanju za oblikovanje ustavne monarhije, ki naj bi preprečila vzpon nacionalnih socialistov na oblast.⁴

Še prej je bilo ime Aleksandra Fjodoroviča Kerenskega rabljeno kot sinonim za izdajalca revolucije. Boljševiki, ki so z državnim udarom oktobra 1917 strmoglavili njegovo začasno vlado, so ga razglašali za politika, čigar misli so bile drugačne od besed, te pa so se razlikovale od dejanj. Kerenski naj ne bi bil ne pospeševalec ne utrjevalec sprememb, ki so predrugačile sleherni obraz Rusije, temveč človek, čigar pogled naj bi bil dejansko uprt v preteklost. Njegova severnica naj bi kazala v smer reakcije. Kot neprekosljivi demagog naj bi bil Kerenski le povzpetniški konjunkturist,⁵ ki mu je ob polomu carstva

³ Weimarska ustava je za uradno ime republikanske države, ki je zrasla na pogorišču wilhelmskega cesarstva, določila besedno zvezo *Deutsches Reich*. Pri tem je izhajala iz demokratičnega izročila leta 1848.

⁴ Brüning, 1970, 146, 378 453, 354, 462, 520. Brüningovi načrti so bili kratkovidni, saj je nemški prestolonaslednik Viljem, ki bi bil prvi kandidat za zasedbo trona obnovljene monarhije, pred volitvami predsednika Nemške države leta 1932 podprl Adolfa Hitlerja in ne kanclerjevega favorita, feldmaršala Paula von Hindenburga. Prim. Patch, 1998, 245.

⁵ Slovenski marksistični pisec Marjan Britovšek je, denimo, Kerenskega v svojo pripoved o ruski revoluciji vpeljal kot človeka, ki si je v prvi začasni vladi "vzel" resor za pravosodje. Očital mu je, da ga v ministrski svet ni nihče delegiral. Britovšek, ki je dejansko pisal le zgodovino boljševikov v ruski revoluciji, pa je zamolčal odločen boj Kerenskega proti avtokraciji v času monarhije. Prav tako v omenjenem prikazu nekdanjega dogajanja ni niti besedice o aklamacijskem pristanku revolucionarne množice na to, da Kerenski ob funkciji v vodstvu Petrograjskega sovjeta prevzame tudi ministrski portfelj. Britovškova podoba zadnjega predsednika začasne vlade je dejansko dovolj tipičen produkt rigidne komunistične ideologije, ki jo v prvi vrsti zaposluje tiščanje nekdanjega dogajanja v toge marksistične sheme. Prim. Britovšek, 1980, 355; Pipes, 1991, 302.

uspelo priplavati na vrh razpenjenega vala. Pri tem naj bi ga vodila želja, da bi se vzburjeni človeški ocean čim prej umiril in uplahnil, nakar bi se njegov režim stabiliziral v protirevolucionarni legi. A požrtvovalni in zmerom čuječi boljševiki so Kerenskega razkrinkali ter poskrbeli za to, da so množice spregledale in odvrgle politiko očeta Ruske republike na smetišče zgodovine. Ko je prišel naslednji revolucionarni val, naj bi zadnji šef začasne vlade odkrito pokazal svojo reakcionarno naravo, saj se je – podobno kot drugi voditelji, ki so bili nemudoma razglašeni za bivše – zatekel k oboroženim silam.⁶ Integralni del tega narativa, ki ga je v Sovjetski zvezi in njenih sate-litih širila komunistična propaganda, je bila interpretacija, da je bil Kerenski močan le v svojih očeh, medtem ko ga je na oblasti nekaj mesecev ohranjalo le negotovo ravnovesje med še ne povsem oza-veščenimi ljudskimi množicami ter zakrknjenimi in potuhnjenimi nasprotniki sprememb. Takšno tolmačenje je posebej sugestivno vzpodbujal film Sergeja Mihajloviča Ejzenštejna in Grigorija Vasi-ljeviča Aleksandrova *Oktober: Deset dni, ki so pretresli svet* o koncu carstva in o boljševiški zmagi v revoluciji iz leta 1928.⁷

Obstaja pa še ena podoba Kerenskega, ki je prevladovala v ted-nih, ko je bil najmočnejši mož Rusije – na eni strani je ministroval

⁶ Prim. Britovšek, 1980, 401. Na tem mestu, ki tematizira dogajanja nepo-sredno po boljševiškem puču, se Kerenski poimensko sploh ne omenja več. Potopljen je v grupo “nekdanjih voditeljev menjševikov in [socialisti-čnih revolucionarjev]”, ki iščejo pomoč pri oboroženih silah. Tendenciozna razglasitev prvakov delujočih političnih gibanj za bivše je jasen element Britovškove ideološko impregnirane tematizacije nekdanjosti.

⁷ V tem neprikrito propagandističnem, pa tudi antifeminističnem izdelku, ki je bil posnet z željo, da bi bil videti kot dokumentarec in bi kot tak med ljudmi fiksiral pozneje nepremakljive predstave o ruski revoluciji leta 1917, možati boljševiki med drugim premagajo ženske uniformiranke. Slednje so značilno prikazane med lišpanjem v dekadentno razkošno opremljenih sobanah Zimskega dvorca.

v začasni vladi, na drugi pa podpredsednikoval Izvršnemu odboru Petrograjskega sovjeta.⁸ Čeprav v nobenem organu ni bil na prvem mestu, je imel v obeh največjo moč. Razlog za to pa je bil vpliv, ki se je širil tudi v drugo oblastno strukturo. Medtem ko so bili drugi člani začasne vlade od prestolniškega sovjeta ogroženi – to sta zgodaj občutila njena navidezno najmočnejša ministra, Pavel Nikolajevič Miljukov in Aleksander Ivanovič Gučkov, ki sta se kljub trdnemu položaju v svojih dotlej pomembnih strankah (konstitucionalni demokrati in *Zveza 17. oktobra*) ter obvladovanju ključnih resorjev (za zunanje zadeve oziroma za vojsko in mornarico) morala hitro posloviti od oblastnih funkcij⁹ –, je Kerenskega položaj v njegovem vodstvu delal za neranljivega. V kabinetu kneza Georgija Jevgenjeviča Lvova je postal praktično nenadomestljiv. Zato je ob prvi reorganizaciji začasne vlade lahko prevzel ministrstvo za vojsko in mornarico, ki je bilo v času sovražnosti s centralnimi silami vsekakor pomembnejše od pravosodnega resorja, v katerega fotelj je sedel ob razsulu carstva.

V tistih dneh se je celo oblikoval kult Kerenskega. Slavili so ga častniki, zaupali so mu tuji poznavalci Rusije, pojavljal pa se je tudi v pesmih. Posamezni literati – zlasti Marina Ivanovna Cvetajeva – so ga častili celo po strmoglavljenju z oblasti.¹⁰ Kot človek, ki je v igrilstvu nekoč videl svoj sanjski poklic – želja po karieri na odrskih deskah je njegovo pozornost usmerila k vajam za glas, kar mu je koristilo tudi kot sodnemu in političnemu govorniku¹¹ –, je Kerenski gotovo užival v svoji priljubljenosti. Prav tako je marsikaj naredil, da ga je ljudski imaginarij sprejel kot nadomestilo za

⁸ Pipes, 1991, 291, 302.

⁹ Gleason, 1983, 71–75.

¹⁰ Karlinsky, 1985, 160. Prim. tudi Figes, Kolonitskii, 1999, 76–89.

¹¹ Abraham, 1987, 11.

carja. Potem ko je postal predsednik začasne vlade, je njen sedež prenesel v bivališče imperatorjev, v Zimski dvorec. Prav tako se je posadil za mizo in v posteljo zadnjega impozantnega samodržca Aleksandra III.,¹² s čimer je sugeriral, da je njegova volja enako odločujoča za usodo Rusije, kot je bila tista, s katero je posegal v bližnji in daljni svet predzadnji car. Takšne geste pa so bile izjemno problematične oziroma dvorezne, saj je monarhija v letih vojne vsaj med mestnim prebivalstvom, ki ga je često mučilo pomanjkanje hrane, izgubila ves ugled.

Pa vendar Kerenski kljub uspešnemu vzpenjanju po oblastni piramidi v revolucionarni Rusiji sam nikoli ni imel moči, da bi takšno svojo podobo vsilil vsem, ki so jo gojili. Razmere so bile za kaj takega preveč anarhične. Njegov kult je dejansko pomenil poskus oblikovanja nove avtoritete na mestu, kjer je v imaginariju ljudi nekoč bila v carju poosebljena monarhična država. Prebivalci Rusije so z likom novega močnega moža, ki je bil na eni strani prekaljen bореc za svobodo, na drugi pa govorniško spreten voditelj, stregli svojim duhovnim potrebam. Kultura v največji deželi sveta se ni mogla zadovoljiti z nekarizmatičnimi prvaki. Močan voditelj je v njenem okviru kratko malo imel vlogo institucije. Zato ne začasna vlada ne parlament – ne v podobi bivše Dume ne v podobi napovedane Ustavodajne skupščine – nista mogla dobiti tiste vloge, ki bi jima kot ustanovama šla. In tudi sovjeti niso sami na sebi pomenili nič. Težo so jim dale – in po drugi strani odvzemale – osebnosti, ki so se angažirale v njihovih strukturah. To je bilo posledica načina izbora sestave sovjetov, ki se je dinamično spreminjala. Ko pa so odslužili namenu rušenja starega reda, so tudi za boljševike postali le politična štukatura.¹³

¹² Pipes, 1991, 437.

¹³ Kerensky, 1934, 256, 257.

Hiter zaton kulta Kerenskega in vzpon čaščenja generala Lavra Georgijeviča Kornilova kot velikega rešitelja iz vseh mogočih zmed samo poudarja strukturno naravo lika močnega voditelja v revolucionarni Rusiji.¹⁴ Njen prvi republikanski prvak bi ne mogel tako hitro izgubiti simpatij v javnosti, če bi bila njegova podoba nekaj, kar bi bilo povezano samo z njim ali če bi bila nasledek velikopoteznega načrtnega prizadevanja. Kerenski ob koncu poletja in v večini jeseni 1917 namreč ni izgubil zmožnosti ukrepanja. Njegovo operativnost dokazuje dejstvo, da je ob sklepu afere generala Kornilova Rusijo razglasil za republiko.¹⁵ O istem govori tudi dejstvo, da je za kratek čas oblikoval direktorij (Svet peterice), ki je premostil vrzel med 3. in 4. garnituro začasne vlade.¹⁶ Vendar pa drži, da se je Kerenski s temi ukrepi predvsem odzival na akcije drugih. Ni torej šlo toliko za izraz lastne moči kakor za poskus odgovorov na zaostrovanje razmer, pri čemer je točko, do katere bi bilo treba vzdržati, predstavljal sklic Ustavodajne skupščine. Volitve vanjo pa je oblastna garnitura Kerenskega vseskozi pripravljala; ni jih poskušala ne zavirati ne sabotirati. Diktature v njenem obzorju ni bilo.

Seveda s tem še zdaleč nismo predstavili vseh podob Kerenskega, ki se zdijo kot nekakšne ruske babuške: v vsaki od njih se skriva še druga in v njej naslednja ... K temu je poslednji predsednik začasne vlade pozneje kar precej prispeval sam – z interpretacijami nekdanjih dogajanj, ki jih je v letih pregnanstva lahko dodobra premislil ter skozi konstituiral narativ svojega izgubljenega boja za “mojo Rusijo”.¹⁷ Zelo se je trudil, da bi bil videti kot brezprimeren

¹⁴ Figes, Kolonitskii, 1999, 96–100.

¹⁵ Browder, Kerensky, 1961, 1657–1659.

¹⁶ Browder, Kerensky, 1961, 1659–1662. Svet peterice je ponekod obravnavan kot skrajno skrčen sestav začasne vlade.

¹⁷ Prim. Kerensky, 1966, 419–444.

in premočrten patriot ter emancipator.¹⁸ Nasprotne razlage njegovih dejanj – tako v emigraciji kakor tudi v domovini – so namreč bile dovolj pogoste in vplivne. Neredko so temeljile tudi na racionalnem pretresu virov: nikakor ni šlo samo za pamflete njegovih monarhističnih, liberalnih in boljševiških kritikov. Zato ni čudno, da je eden najtemeljitejših raziskovalcev revolucije na ruskih prostranstvih, harvardski profesor Richard Pipes, v svojih spominih o srečanjih s Kerenskim, ki je po logičnem začetku razlaganja svoje vloge v zgodovinskih dogajanjih zmerom hitro prešel v prepričevalno mrzlico, zapisal: “Discussing the revolutionary era with him [...] was quite useless because he had published three autobiographies and never deviated from them.”¹⁹

Življenje in revolucija

Na podlagi številnih podob Kerenskega, med katerimi so celo precej nasprotujoče si dovolj dobro utemeljene v njegovih kontradiktornih dejanjih – v prvi vrsti gre tu za niz dogodkov, ki so dobili ime afera generala Kornilova²⁰ – in včasih neprepričljivih samointerpretacijah, se je potemtakem mogoče vprašati, kdo je bil pravzaprav zadnji predsednik ruske začasne vlade. Čeprav bo nemara lik tega politika

¹⁸ Kot pravosodni minister začasne vlade je Kerenski veliko naredil v tej smeri. Politični begunci oziroma izgnanci so se lahko hitro vrnili domov – bodisi iz Sibirije bodisi iz tujine. Kerenski je poudarjal tudi svojo bližino z babuško ruske revolucije Jekaterino Konstantinovno Breško-Breškovsko, s katero se je pogosto posvetoval.

¹⁹ Pipes, 2003, 80. Tri avtobiografije Kerenskega, o katerih govori znameniti ameriški zgodovinar, so: *The Catastrophe* (prvič izšla 1927), *The Crucifixion of Liberty* (1934) in *Russia and History's Turning Point* (1965).

²⁰ Afera generala Kornilova je bila deležna posebne pozornosti v vseh treh “avtobiografijah” Kerenskega, še pred njimi pa je zadnji predsednik ruske začasne vlade o njej napisal več del, med katerimi je najpomembnejše *The Prelude to Bolshevism. The Kornilov Rising*, ki je izšlo leta 1919.

za zmerom ostal do določene mere protejski, vendarle lahko rečemo, da so nekateri narativi o njem le poskus političnega obračuna s historiografskimi sredstvi. To v prvi vrsti velja za podobo Kerenskega kot eksponenta protirevolucije ali njenega nezavednega sodelavca.

Zadnji predsednik začasne vlade je bil od študentskih let do oktobrskega prevrata 1917 vseskozi nemarksistični socialist in demokrat. Prav tako mu ni mogoče očitati nikakršnega koketiranja s starim režimom. Njegov poskus opiranja na vojaštvo v času neposredno pred boljševiškim pučem in po njem ni bil v službi uničenja revolucije, temveč je imel namen Rusijo obvarovati pred diktaturo nedemokratskih političnih skupin. Oborožene sile po strmoglavljenju monarhije niso bile kar avtomatsko gnezdo oziroma pribežališče pristašev starega režima.²¹ Revolucija je v Rusiji februarja oziroma marca 1917 lahko hitro opravila s carizmom zato, ker slednjega v obstoječi formi praktično nihče več ni podpiral. Ko je tudi dumska desnica nastopila proti redu, kakršnega je prakticiral režim Nikolaja II. – Vladimir Mitrofanovič Puriškevič je imel veliko vlogo pri umoru caričinega protežiranca Grigorija Jefimoviča Rasputina²² –, radikalnih sprememb ni bilo več mogoče zadržati.²³ Liberalna in socialističnorevolucionarna kritika oblasti zaradi neuspešnega vodenja vojne je postala zažigalna vrstica, ki je vodila do eksplozije nezadovoljstva. Čeprav so bili razlogi, zaradi katerih so ljudje nasprotovali oblasti, zelo različni, so vsi za hip našli skupnega simbolnega in dejanskega sovražnika – Nikolaja II. Polom starega reda je bil tako popoln, da je bila v tistem trenutku onemogočena celo kakršnakoli oblika monarhije. Tega se je zavedal celo veliki knez Mihael/Mihail Aleksandrovič, ki mu je Nikolaj II. odstopil krono:

²¹ Prim. Sanborn, 2015, 195–198.

²² Prim. Smith, 2016, 590–601.

²³ Prim. Miliukov, 1967, 373–388.

brat poslednjega imperatorja vodenja države potem formalno ni niti sprejel niti ga ni zavrnil, temveč je prepustil odločitev o svoji morebitni vladarski usodi Ustavodajni skupščini.²⁴

Vojska in revolucija

Ruske oborožene sile so v dramatičnih dneh padca carstva jasno pokazale, da niso leglo zakrknjenih monarhistov.²⁵ Načelnik štaba vrhovnega poveljstva v letih 1915–1917, general Mihail Vasiljevič Aleksejev, je skupaj z učinkovitim voditeljem Skupnega komiteja zvez zemstev in mest, knezom Georgijem Jevgenjevičem Lvovom, ter njegovimi sodelavci celo koval zaroto proti Nikolaju II. in njegovi soprogi.²⁶ Ta krog je carja imel za nesposobnega, njegovo vlado in iz dinastije hessenskih velikih knezov izhajajočo ženo Aleksandro Fjodorovno pa za epicenter problemov.²⁷ Kot dobri patrioti so si zarotniki predstavljali zamenjavo na prestolu v slogu pučev razsvetljenske dobe. To je dokazovalo, da je bil pri generalu Aleksejevu in številnih drugih poklicnih vojakih patriotizem močnejši od monarhizma.²⁸ Sodelovanje Kerenskega z nekaterimi oficirji nikakor ni dokaz za njegovo globinsko protirevolucionarnost. Navsezadnje

²⁴ Service, 2017, 29, 30.

²⁵ Značilno se zdi, da je bil viceadmiral Kolčak, poveljnik črnomoške flote, ki je pripravljala odločilno operacijo za rešitev težav Rusije v prvi svetovni vojni – desant na turške obale pri Bosporju –, ob koncu vladanja Nikolaja II. prepričan, da carska vlada ni sposobna rešiti nakopičenih problemov države. Zato je kljub svojemu načelnemu monarhizmu podprl revolucionarno spremembo oblasti februarja 1917. Prim. Varneck, Fisher, 1935, 46–49.

²⁶ Pipes, 1991, 269.

²⁷ Golder, 1927, 226.

²⁸ Tudi formalno prvi človek belega gibanja, vrhovni upravitelj Rusije Aleksander Vasiljevič Kolčak, je bil prepričan, da vrnitev k staremu redu ni mogoča. Tako v zunanji kot notranji politiki njegovi cilji niso bili usmerjeni k restavraciji nekdanjega stanja. Prim. Lehovich, 1974, 302, 303.

so se častniki carske armade pozneje v precejšnjem številu pridružili Rdeči armadi: oblast, ki je obvladovala Petrograd in Moskvo, je zanje ne glede na svojo konkretno formo bila ruska.²⁹

Na drugi strani se oficirji belega gibanja niso kar povprek bojevali proti revoluciji, temveč predvsem proti boljševikom, ki so dobivali denar iz Nemčije³⁰ ter potem še podpisali brest-litovski mir z državami, s katerimi so se bojevali v letih 1914–1917. Ob dejanskem izničenju slehernega smisla in pomena neznanskega števila smrti je pri odstopu zahodnih predelov nekdanjega carstva sovražniku šlo tudi za simbolno nasilje nad duhom in zavestjo patriotov. Nadzoru centralnih sil je bila marca 1918 namreč prepuščena tudi sama zibelka ruske države – Kijev. V imaginariju nezamenarljivega števila oficirjev, pa tudi večine inteligence, ki je bila do padca carstva brezkompromisno kritična do vseh potez monarhične oblasti, je to gotovo predstavljalo veliko prepreko za kakršnokoli kolaboracijo z boljševiki.

Kerenski se potemtakem z iskanjem opore v vojaških krogih ob nastopanju proti boljševikom – kakor smo že rekli – ni razkrinkal kot nasprotnik revolucije. Le njene cilje je postavljajl drugam, kot sta jih Lenin in njegov politbiro. Teleološko razumevanje zgodovine ga je do razsula komunizma moglo šteti za emblematičnega zagovornika nikamor vodeče stranpoti, toda poznejša stvarnost je lahko celo v okviru takega pogleda na preteklost do njega prijaznejša. Rusija je pod njim postala republika, kar je tudi danes – pri čemer ji je komunistična medigra odvzela dobršen del ozemlja. Slej ko prej pa pove o Kerenskem največ eminentno zgodovinski pretres nekdanjosti. Tlačenje pretekle dejanskosti v obrazce, ki računajo z nujnostnimi razrešitvami, vodi k napačnemu razumevanju ljudi in njihovih ciljev.

²⁹ Prim. Smith (2017), 166, 167.

³⁰ Nikitin, 2015, 119–144; McMeekin, 2017, 133–136.

Posebej je treba poudariti, da so se predstave, ki jih je Kerenski gojil o etiki, morali in sredstvih revolucije, bistveno razlikovale od boljševiških. Jeseni 1917 pa so bile njegove vizije drugačne tudi od tistih, ki so bile razširjene med pomembnim delom petrograjskega delavstva. A volitve v Ustavodajno skupščino, ki so potekale že po boljševiškem prevzemu oblasti, so pokazale, da bi lahko politika Kerenskega brez prevelikih težav naletela na odobravanje večine zastopnikov celotne države.³¹ Sam je bil tedaj izbran za poslanca v kar petih volilnih okrajih.³² Konstituanta, za katere sklicanje sta se sporazumela začasna vlada in petrograjski sovjet,³³ je bila v veliki meri nasledek prizadevanj Kerenskega, ki je bil, kakor smo že opozorili, edini med politiki navzoč v obeh telesih. Kot prvi pravosodni minister postmonarhistične Rusije je začel pripravljati normativne temelje za njeno sklicanje.³⁴

Pred boljševiškim razpustom Ustavodajne skupščine, ki je pomenil močan pospešek v smeri oblikovanja enopartijske države in zanetenja odkrite državljanske vojne,³⁵ je postalo jasno, da glavni dosežek Kerenskega, tj. demokraciji zavezana republikanska ureditev, med ruskim

³¹ Socialistični revolucionarji bi lahko računali na podporo konstitucionalnih demokratov in menjševikov ter svojih somišljenikov v vrstah neruskih skupnosti. Prim. Abraham, 1987, 330, 331. Treba pa je opozoriti, da se je razpoloženje v državi hitro spreminjalo. Strankam je podpora naglo zrasla ali upadla – celo v nekaj tednih. Vendar je bilo na dan volitev v konstituanto razpoloženje takšno, da so v zadnji vladi Kerenskega zastopane politične skupine dosegle prepričljivo večino. Prim. Radkey, 1989.

³² Abraham, 1987, 330.

³³ Smele, 2015, 290–293.

³⁴ Abraham, 1987, 146.

³⁵ Odkrito državljansko vojno je v konstituanti začel napovedovati 30-letni boljševiški ideolog Nikolaj Ivanovič Buharin. Pavel Miljukov je v svoji monumentalni *Zgodovini Rusije* njegovim besedam na zasedanju Ustavodajne skupščine značilno namenil kar največjo pozornost. Prim. Miljukov, 1939, 958.

prebivalstvom nikakor ni postavljena pod vprašaj. Na zasedanjih konstituante je dobila le še dodatno – federativno – opredelitev.³⁶ V tem duhu je Ustavodajna skupščina tudi zavrnila potrditev ukrepov Leninih oblasti.³⁷ A prestolnica, v kateri so si brezskrupulozni boljševiki pridobili premoč, je imela v centralizirano upravljani državi veliko večjo težo kakor preostala mesta in pokrajine. Ravnanje po večinski volji Leninu in njegovim sodelavcem, ki so mandat za poseganje v zgodovino našli v marksistični teleologiji zgodovine, ni ustrezalo. Za njihov uspeh v času zmede niso bili zaslužni zakoni historičnega razvoja, temveč predvsem odlično delujoča hierarhična organizacija, ki je vodstvu omogočala takojšnjo reakcijo na vsakodnevne izzive in optimalno izkoriščanje obstoječih razmer(ij). Ko je politika boljševikov vzburla odpor tudi v Petrogradu, pa so posegli po diktatorskih ukrepih in terorističnih sredstvih ter se tako obdržali na oblasti.

Navzkrižna pota revolucionarjev

V poslednjem – najcelovitejšem – pričevanju o svoji življenjski poti je Kerenski pojasnil, kako se je v času študija na peterburški univerzi

³⁶ Zapisnik zasedanja Ustavodajne skupščine je objavljen v: Pokrovski, Jakovljevič, 1930, 3–110. Prim. tudi Rabinowitch, 2007, 112–124.

³⁷ Konstituanta je komaj mogla zares začeti z delom. Potem ko so boljševiki in njihovi zavezniki iz vrst levih socialističnih revolucionarjev, ki so se ločili od glavnine svoje stranke, 5. januarja 1918 doživeli popoln poraz v uvodnih glasovanjih – za predsednika Ustavodajne skupščine je bil izvoljen bivši kmetijski minister začasne vlade Viktor Mihajlovič Černov –, so se odločili onemogočiti nadaljevanje njene prve seje z abstinenco. Ko tudi to ni pomagalo, so nahujskali iz mornariških vrst rekrutirano stražo in brutalno prekinili zasedanje. Boljševiki so kar najbolj resolutno onemogočili vse nadaljnje poskuse, da bi Ustavodajna skupščina le opravila svoje delo. Na demonstrante, ki so jo podpirali, so celo streljali. Nekateri člani konstituante so se potem zatekli v Kijev, pozneje pa jih je pomemben del osnoval (proti)vlado v Povolžju. Prim. Fic, 1998.

dokopal do temeljnih spoznanj, iz katerih so zrasli njegovi demokraciji zavezani nazori. Ti so ga odtlej jasno ločevali od determinističnega in netolerantnega marksizma. Z njegovo doktrino se je seznanil prek *Komunističnega manifesta* in zgodnjih spisov Petra Bergardoviča Struveja. Vendar ne gre spregledovati, da je Kerenski kot demokrat zavračanje marksizma postavljal na izrazito osebno izhodišče. Ta nauk je štel za nekaj, kar ni zanj,³⁸ medtem ko o njegovi škodljivosti sleherniku ni izgubljal besed.

Na Kerenskega je naredila velik vtis zlasti misel Vladimirja Solovjova, ki ga je dokončno odvrnila od materialističnih koncepcij. Človeških bitij od srečanja z njo ni več mogel dojemati v vlogi zobnikov monstrozne mašinerije,³⁹ ki jo je zaznal v determinističnih doktrinah. Vprašanje svobode za Kerenskega ni bilo politično, temveč fundamentalno – nazorsko. Determinizem je na neki način zavračal tudi z nepristajanjem na misel, da bi človekova narava lahko napredovala.⁴⁰

Poznejši poslednji šef začasne vlade je prav tako visoko čislal svojega profesorja Vasilija Ivanoviča Sergejeviča, ki ga je opozoril na to, da staroruska zakonika iz 11. oziroma 12. stoletja, *Pravda Jaroslava (Modrega)* in *Oporoka* Vladimirja Monomaha, zavračata smrtno kazen.⁴¹ Še bolj je spoštoval Leona Petražyckega. Svoj čas znani peterburški profesor, ki je bil poljskega rodu, vendar se je uveljavil tudi v krogih ruske inteligence, se je zavedal razlik med pravom in moralo. Oboje je povezoval s človekovo naravo.⁴²

Kerenski si je globoko vtisnil v spomin tudi nazore Nikolaja Mihajloviča Korkunova, ki ga je dojemal kot kritika avtoritarne vla-

³⁸ Kerensky, 1966, 34.

³⁹ Kerensky, 1966, 34.

⁴⁰ Kerensky, 1966, 33.

⁴¹ Kerensky, 1966, 32.

⁴² Kerensky, 1966, 31.

davine, čeprav ugledni profesor carskega samodržavja zaradi medsebojno zavezujoče zveze med nosilcem krone in prebivalci njegove dežele ni štel za obliko despotije. Poznejši oče Ruske republike je ugotavljal, da je avtokracija lahko samo v teoriji zavezana k pravični skrbi za vse podložnike, medtem ko je bila stvarnost bila v času Aleksandra III. – in še bolj v letih vlade šibkega ter zato do različnih partikularističnih teženj po privilegiriranosti popustljivega Nikolaja II. – drugačna.⁴³

Ravnanja Kerenskega v revolucionarni dobi so v marsičem izhajala iz nazorov, ki si jih je pridobil v času študija. Vera v nespremenljivo človeško naravo ga je zapeljala k misli, da bo njegova beseda vedno prepričala množice tako, kot jih je ob koncu carizma in ob sestavljanju začasne vlade, pa tudi še pozneje, ko je navduševal vojake za julijsko ofenzivo. Kerenski ni opazil, da je poleti 1917 hitro prihajal ob dober glas. Glavni razlog za to je bil seveda polom na jugozahodni fronti po spodletelem napadu, ki ga je v vlogi vojnega ministra iniciral sam. Vero Kerenskega v izjemno moč besede so opazili vsi in so lahko računali z njo. O tem se je zdelo vredno pripovedovati celo admiralu Kolčaku na zadnjih predsmrtnih zaslišanjih januarja 1920 v Irkutsku.⁴⁴

Kot pravosodni in vojni minister ter kot predsednik začasne vlade je Kerenski sovražnika videl na desni. V tem nikakor ni bil sam: tudi številni drugi ruski voditelji so si leta 1917 predstavljali, da so glavna nevarnost za revolucijo eksponenti starega režima. Strah pred maščevalnimi udarci bivših nosilcev oblasti je bil velik. Novi ruski voditelji se po tem niso razlikovali od stebrov Weimarske republike, ki je izšla iz revolucije v Nemčiji in katere najvidnejši rezultat je bila odprava monarhije. Na geslo: "Der Feind steht rechts!"

⁴³ Kerensky, 1966, 33.

⁴⁴ Varneck, Fisher, 1935, 33.

so v osrednji srednjeevropski deželi prisegli tako socialdemokrata Philipp Scheidemann in Otto Wels kakor kancler iz vrst katoliškega Centruma Joseph Wirth.⁴⁵ Kerenski se v tem kontekstu kaže kot dovolj tipičen predstavnik določene politične smeri. Seveda pa je bil položaj v Rusiji leta 1917 precej drugačen kakor v Nemčiji po sklenitvi versajskega miru: oborožene sile, ki bi zaradi usposabljanja v nedemokratični dobi in spričo zavezanosti načelu brezpogojnega izpolnjevanja povelj v posameznih delih lahko postale ovira za revolucijo, so še vedno morale namenjati osrednjo pozornost fronti proti sovražniku. Njihovi vrhovi so bili prisiljeni misliti tudi na stabilnost zaledja. Prav tako ruska armada in mornarica nista mogli biti tako samozavestni kakor nemške enote, ki so po premirju prišle domov z bojišč v Belgiji in Franciji. Carski generali in admirali so se večinoma bojevali na frontah znotraj meja svoje domovine. Oborožene sile vrh vsega niso bile imune pred revolucionarno propagando: v enotah so se oblikovali komiteji, začasna vlada pa je na fronto poslala svoje komisarje.⁴⁶

Po drugi strani se je Kerenski že poleti 1917 mogel prepričati, da so boljševiki do njega nespravljivo sovražni. Vrh vsega mu ni ostalo neznan, da so podprti z nemškimi finančnimi injekcijami in da so v stiku z zastopniki wilhelmskega Reicha.⁴⁷ Verjetno tedaj še ni vedel, kakšna komedija je bil Leninov "zaplombirani" vagon, s katerim je boljševiški vodja skupaj s tovariši(cami) potoval iz Gottmadingena ob švicarski meji v pribaltski Saßnitz, kjer je tudi

⁴⁵ Hörstner-Philipps, 1998, 272. Scheidemann je o sovražniku na desni spregovoril zastopnikom nemškega naroda 7. oktobra 1919, Wels po Kapp-Lüttwitzovem puču 30. marca 1920, kancler Wirth pa po Rathenauovem umoru 25. junija 1922.

⁴⁶ Živanov, 2009, 241–275. Med komisarji začasne vlade na fronti je bil tudi pozneje znameniti literarni teoretik Viktor Šklovski.

⁴⁷ Kerensky, 1966, 301–323.

- zagotovo ne v eksteritorialni spalnici - prenočil ...⁴⁸ Vendar je Kerenski lahko vsaj slutil, da je bilo uprizarjanje nestika med najbolj brezkompromisnimi ruskimi marksisti in predstavniki uradnega Berlina le prikrivanje dogovorov med obema stranema. A Kerenski je zaradi neuspeha boljševikov v julijski vstaji očitno začel hudo podcenjevati mobilizatorsko in organizacijsko sposobnost Leninevega gibanja. Slednje se je po porazu naglo regeneriralo ter se pripravilo za osvojitve oblasti. Huda poletna kriza se je navsezadnje končala s povzpjetjem Kerenskega na čelo začasne vlade,⁴⁹ čeprav je bil zaradi poloma ofenzive v Galiciji, ki jo je najverjetneje zagovarjal,⁵⁰ osrednja tarča nezadovoljstva prav on.⁵¹ A tedaj je še kazalo, da uživa imuniteto pred učinki kakršnekoli kritike. Zaradi tega - pa tudi zato, ker se je vrsta najbolj znanih Leninovih sodelavcev po julijskih dogodkih znašla za zapahi - se novemu prvemu možu Rusije skrajna levica bržčas ni več zdela posebej nevarna. Na to opozarja tudi njegovo zadržanje odločne kampanje proti boljševikom zaradi njihovih zvez z Nemci,⁵² ki je vedno znova presenečalo zgodovinarje. Nemara se mu je zdel moralni učinek obtožbe zarotniškega sodelovanja s sovražnikom dovoljšno jamstvo za to, da se Lenin in njegovi pristaši ne bodo mogli pobrati do volitev v Ustavodajno skupščino, za katere je zmotno verjel, da so v interesu vseh ruskih nemonarhističnih političnih sil. Očitno pa je tudi to, da Kerenski v pričakovanju sovražnika na desni ni hotel povsem uničiti militantne leve. V kakšnem kritičnem trenutku, ko bi sovražniki revolucije postali zares nevarni, bi mu utegnila priti prav.

⁴⁸ McMeekin, 2017, 130.

⁴⁹ Prim. Rabinowitch, 1991.

⁵⁰ Engelstein, 2018, 146-148.

⁵¹ McMeekin, 2017, 178.

⁵² McMeekin, 2017, 177-179.

General in revolucionarji

Ravnanje Kerenskega od prevzema vladnega krmila do oktobrskega prevrata tako generalno kakor v posameznostih izkazuje njegovo nenehno pričakovanje sovražnika na desni in aprioristično prepričanje o tem, da so oborožene sile njihovo najtrdnejše oporišče. Zlasti dogajanja v aferi generala Lavra Georgijeviča Kornilova, ki vse do danes niso docela razjasnjena,⁵³ so bridek dokaz za gojitev takšne fiksne ideje pri predsedniku začasne vlade. Neustrašni in impulzivni poveljnik ruskih oboroženih sil, ki mu je Kerenski naložil okrepiti enote v Petrogradu,⁵⁴ je hotel postavljeno nalogo izpolniti na psihološko kar najbolj učinkovit oziroma demonstrativen način, tega pa se je šef kabineta, kot vse kaže, nenadoma ustrašil. Predsedniku vlade se je zazdelo, da je čet, ki so bile usmerjene proti prestolnici, preprosto preveč za zgolj izvršitev prejetega naročila. Zato je – tudi pod vplivom drugih politikov, ki so opazili razliko med neredom v zaledju in disciplino nekaterih armadnih enot⁵⁵ – začel Kornilova obravnavati kot vodjo upora oziroma pučista. Pri

⁵³ Prim. Katkov, 1980; Munck, 1987; Pipes, 1991, 448–464.

⁵⁴ Kerenski je hotel Petrograd izločiti iz obstoječega širšega vojaškega območja in čete v prestolnici postaviti pod svoje poveljstvo, da bi lahko ob morebitnih novih nemirih ukrepal čisto sam. Zato je potreboval nove armadne enote.

⁵⁵ Med politiki je imel med afero generala Kornilova posebej veliko vlogo Vladimir Nikolajevič Lvov, ki je bil v času prve in druge posadke začasne vlade oberprokurator svetega sinoda Ruske pravoslavne cerkve. Kot zelo ambiciozen človek in kot zagovornik reda si je prizadeval za to, da bi se Kerenski oprl na oborožene sile, toda ko je kot odposlanec prvega ministra prišel v vrhovno poveljstvo v Mogilev, je slišal govorice, da bo vojska obratunala s politiki v prestolnici. Potem se je na lastno pest začel pogajati s Kornilovom o tem, kako bi ta dobil večjo moč. V Petrograd se je hotel vrniti kot rešitelj domovine, ki je sklenil sporazum med vlado in vrhovnim poveljnikom. Zares se je v Mogilevu pogovarjal o tem, Kerenskemu pa je potem poročal o mnenjih vojakov. Predsednik vlade je nemudoma presodil, da je

tem se je celo naslonil na boljševike, ki so bili izpuščeni iz zaporov. Kornilov, ki premikov čet ni zaustavil, se je tako zares znašel v položaju upornika – nakar je bil razrešen poveljstva in zaprt. Kerenski je potem sam prevzel vodenje oboroženih sil,⁵⁶ vendar jih je hkrati tudi razmajal, kar se je pokazalo ob nemškem napadu pri Rigi, ki se je končal s padcem strateško pomembnega mesta, in ob uspešnem desantu wilhelmincev na otoke ob estonski obali.⁵⁷ Ti neuspehi so seveda še dodatno omajali ugled predsednika vlade, čigar razpoloženje je močno zanihalo v smer apatije.⁵⁸ Medtem pa so boljševiki, podprti z nemškim denarjem, vodili silovito očrnjevalno kampanjo, ki je bila vsebinsko povsem nekonsistentna, vendar je v zmedenih ruskih razmerah delovala.⁵⁹

Od sklepa afere generala Kornilova, se pravi od konca avgusta 1917, se Kerenskemu dejansko ni bilo več treba bati udara z desne, vendar pa je za eliminacijo te nevarnosti, ki je bila, kakor vse kaže, veliko bolj psihološka kakor realna, plačal visoko ceno: oborožene sile so izgubile učinkovitost tudi v zaledju. Poskus reševanja problemov z razglasitvijo republike in sklicanjem predparlamenta⁶⁰

v teku državni udar – še zlasti, ko so se začele proti prestolnici pomikati čete, ki naj bi okrepile garnizijo, o čemer pa je bil že prej sklenjen dogovor.⁵⁶ Kerenski je ravnal enako kot imperator Nikolaj II. avgusta 1915. Toda tako za carja kakor zanj je bil prevzem poveljstva nad oboroženimi silami zelo problematična poteza: oba sta v očeh ljudi postala osebno odgovorna za neugoden potek vojskovanja, medtem ko zaradi lastne nestrokovnosti nista mogla sama operativno voditi armade in mornarice.

⁵⁷ Prim. Barrett, 2008.

⁵⁸ Buttar, 2017, 203–208, 217–225.

⁵⁹ Kerensky, 1934, 331, 332. Lenin in njegovi privrženci so zadnjega predsednikačasne vlade razglašali za kornilovca, ki se je po naključju sprl s svojim generalskim šefom, za nosilca bonapartističnih tendenc, stolipinovca ipd.

⁶⁰ Uradno ime predparlamenta je bilo Začasni svet Ruske republike. Večina njegovih poslancev je prihajala iz vrst socialističnih strank. Prim. Sava Živanov, 2012, 89–106.

naj bi politično zapolnil čas do izvedbe volitev v konstituantno. A tega se je zavedal tudi Lenin, ki se mu je začelo muditi z vstajo, formalno kvazidemokratsko legitimizacijo zanjo pa je hotel najti v sovjetih.⁶¹ Delo mu je olajševala vse večja radikalizacija petrograjskega prebivalstva,⁶² ki ga ukrepi Kerenskega niso več ne zadovoljevali ne tolažili. Izpustitev boljševiskih prvakov iz ječ, v katerih so ždeli po julijski polomiji, in demontiranje pomembnih državnih organizacij, ki naj bi bile okužene s kornilovščino oziroma desničarstvom,⁶³ je šla na roko boljševikom. Prav tako je bilo Leninu v prid dejstvo, da se predsednik začasne vlade vse do trenutka, ko se je mehanizem njihovega oktobrskega puča že sprožil, ni bil pripravljen podati na pot, ki sta jo pozneje v Nemčiji zlahka prehodila Friedrich Ebert in Gustav Noske.⁶⁴

Kerenski je zato moral razjahati belega konja, s katerim so ga povezovale kritične karikature v času, ko je v svojih rokah kopicil

⁶¹ Prim. Pipes, 1991, 474.

⁶² Prim. Rabinowitch, 2017, 94 in dalje. Pri obnovitvi moči boljševikov avtor tega dela vsekakor zanemarja pomen nemške pomoči Leninovemu gibanju. Slednjemu so finančne injekcije iz tujine omogočale razviti učinkovito propagando. Boljševiki so skušali za svoj uspeh zelo pomemben dotok nemškega denarja v Rusijo med prvo svetovno vojno prikazati kot posledico navadne ilegalne trgovine brez političnih implikacij. Prim. Trotsky, 2008, 420–422.

⁶³ Kerenski je po koncu afere generala Kornilova ukinil oddelek protiobveščevalne službe, ki je zbiral podatke o politični dejavnosti v Rusiji. Prim. Pipes, 1991, 467.

⁶⁴ Seveda pa je treba upoštevati, da sta Ebert in Noske precej lahkega srca sklenila zaveznitvo z nemško generaliteto zato, ker sta vedela, kakšna tiranija je zavladala v Rusiji po uspehu boljševiskega puča. Zato se nista podala na pot politike organizirane anarhije, ki je pri Kerenskem prevladala v jeseni 1917. Prim. Maser, 1990, 168–225; Heinrich August Winler, *Weimar 1918–1933. Die Geschichte der ersten deutschen Demokratie*, München: Verlag C. H. Beck, 1998, 33–68.

oblast, v zavest ljudi pa vtisnil film *Oktober: Deset dni, ki so pretresli svet*. Od uspeha boljševiškega puča dalje se je zastavljalo vprašanje njegovega golega preživetja. A da je vse skupaj prišlo tako daleč, je bil v veliki meri kriv sam. In to scela. Zaradi miselnosti, ki si jo je oblikoval v mladosti in je v želji po načelnosti ni hotel spreminjati, je vladal, kakor je. Njegova tragedija pa je bila v tem, da bi lahko marsikdaj ravnal drugače, če bi se ovedel, da more usodni sovražnik svobode priti tudi z leve. Kerenski je namreč v svojih rokah nakopičil dovolj moči in vpliva za oblikovanje kabineta, ki bi ob primerno energičnem in premišljenem vodenju zdržal na oblasti do začetka zasedanja Ustavodajne skupščine. Vladina razgradnja državnega aparata oziroma politika ustvarjanja anarhije, ki je jeseni 1917 paralizirala vojake in vse, katerih ideali so bili desno od socialističnorevolucionarnih, je v končni posledici šla na roko dobro organizirani skrajni levici. Kerenski se kot človek demokratičnih idealov, ki jim je ostal zvest do konca, pač v nobenem primeru ni hotel drugače kot zgolj simbolno postaviti na mesto Aleksandra III.⁶⁵ Zares je bil in ostal revolucionar, vendar ne enakega tipa kakor prevratniki, ki so ga strmoglavili. Rusija Aleksandra Fjodoroviča Kerenskega se je po svobodi bistveno razlikovala tako od svoje avtokratske monarhične prednice kakor od tiranske boljševiške naslednice. Oktobrski prevrat zato ni bil druga revolucija v njegovi smeri, temveč najgloblji zasuk k ciljem, ki jih Kerenski nikoli ni imel na svoji agendi. Zadnji

⁶⁵ Aleksandru III. predsednik začasne vlade po vselitvi v njegove prostore v Zimskem dvorcu ni bil podoben niti po zasebnem življenju: medtem ko je bil predzadnji ruski imperator zelo skrben družinski človek, se je Kerenskemu zaradi intimne zveze z Jeleno Vsevolodno Birjukovo (Liljo) prav tedaj dokončno sesul prvi zakon. Prim. Abraham, 1987, 203, 244. Obstajajo pa tudi namigi, da je bil Kerenski tik pred oktobrskim prevratom v patološkem stanju in pod vplivom medicinskih sredstev; zato naj bi bil marsikdaj celo precej odmaknjen od stvarnosti. Prim. Živanov, 2012, 85, 86.

predsednik začasne vlade je bil ruski patriot in demokrat, medtem ko je bil Lenin brezkompromisni marksistični internacionalist ter je kot tak nenehno mislil na svetovni komunistični prevrat.⁶⁶

Bibliografija

ABRAHAM, R. (1987): *Alexander Kerensky. The First Love of the Revolution*, London, Sidgwick & Jackson.

BARRETT, M. B. (2008): *Operation Albion. The German Conquest of the Baltic Islands*, Bloomington, Indianapolis, Indiana University Press.

BRITOVŠEK, M. (1980): *Carizem, revolucija, stalinizem. Družbeni razvoj v Rusiji in perspektive socializma. I. knjiga*, Ljubljana, Cankarjeva založba.

BROWDER, R. P., KERENSKY, A. (1961): *The Russian Provisional Government 1917. Documents. Volume III*, Stanford, Stanford University Press.

BRÜNING, H. (1970): *Memoiren 1918-1934*, Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt.

BUTTAR, P. (2017): *The Splintered Empires. The Eastern Front 1917-21*, Oxford, New York, Osprey Publishing.

ENGELSTEIN, L. (2018): *Russia in Flames. War, Revolution, Civil War 1914 - 1921*, New York: Oxford University Press.

FIC, V. M. (1998), *The Rise of the Constitutional Alternative to Soviet Rule in 1918*, Boulder: East European Monographs.

FIGES, O., KOLONITSKII, B. (1999): *Interpreting the Russian Revolution. The Language and Symbols of 1917*, New Haven, London, Yale University Press.

⁶⁶ Razprava je nastala v okviru izpolnjevanja programa P6-0094 Biografije, mentalitete epohe, ki ga iz proračunskih sredstev Republike Slovenije financira ARRS.

- GLEASON, W. (1983): *Alexander Guchkov and the End of the Russian Empire*, Philadelphia, The American Philosophical Society.
- GOLDER, F. A. (1927): *Documents of Russian History 1914-1917*, New York, The Century.
- HÖRSTNER-PHILIPPS, U. (1998): *Joseph Wirth 1879-1956. Eine politische Biographie*, Paderborn, München, Dunaj, Zürich, Verlag Ferdinand Schöningh.
- KARLINSKY, S. (1985): *Marina Tsvetaeva. The Woman, Her World, and Her Poetry*, Cambridge, Cambridge University Press.
- KATKOV, G. (1980): *The Kornilov Affair*, London, New York, Longman.
- KERENSKY, A. (1934): *The Crucifixion of Liberty*, London, Arthur Barker.
- KERENSKY, A. (1966): *Russia and History's Turning Point*, London, Cassell.
- LEHOVICH, D. V. (1974): *White against Red. The Life of General Anton Denikin*, New York, W. W. Norton.
- MASER, W. (1990): *Friedrich Ebert. Der erste deutsche Reichspräsident*, Berlin, Ullstein.
- MCMEEKIN, S. (2017): *The Russian Revolution. A New History*, London, Profile Books.
- MILJUKOV (= MILJUKOV), P. N. (1967): *Political Memoirs 1905-1917*, Ann Arbor, The University of Michigan Press.
- MILJUKOV, P. N. (1939): *Istorija Rusije*, Beograd, Narodna kultura.
- MUNCK, J. L. (1987): *The Kornilov Revolt. A Critical Examination of Sources and Research*, Aarhus, Aarhus University Press.
- NIKITIN, B. V. (2015): *Rokovye gody*, Sankt Peterburg: Piter.
- PATCH, W. L. (1998): *Heinrich Brüning and the Dissolution of the Weimar Republic*: Cambridge, Cambridge University Press.
- PIPES, R. (1991): *The Russian Revolution*, New York, Vintage Books.

- PIPES, R. (2003): *Vixi. Memoirs of a Non-Belonger*, New Haven, London, Yale University Press.
- POKROVSKI, M. N., Jakovljević, J. A. (1930): *Vserossiiskoe učreditel'noe sobranie. Dokumenty i Materialy*, Moskva, Leningrad: Centrarchiv.
- RABINOWITCH, A. (1991): *Prelude to Revolution. The Petrograd Bolsheviks and the July 1917 Uprising*, Bloomington, Indianapolis, Indiana University Press.
- RABINOWITCH, A. (2007): *The Bolsheviks in Power. The First Year of Soviet Rule in Petrograd*, Bloomington, Indianapolis, Indiana University Press.
- RABINOWITCH, A. (2017): *Boljševiki prihajajo na oblast. Revolucija leta 1917 v Petrogradu*, Ljubljana, Sophia.
- RADKEY, O. H., *Russia Goes to the Polls. The Election to the All-Russian Constituent Assembly, 1917*, Ithaca, London, Cornell University Press, 1989.
- SANBORN, J. A. (2015): *Imperial Apocalypse. The Great War and the Destruction of the Russian Empire*, Oxford, Oxford University Press.
- SERVICE, R. (2017): *The Last of the Tsars. Nicolas II and the Russian Revolution*, London, Macmillan.
- SMELE, J. D. (2015): *Historical Dictionary of Russian Civil Wars, 1916-1926. Volume I*, Lanham, Boulder, New York, London, Rowman & Littlefield.
- SMITH, D. (2016): *Rasputin. Faith, Power, and the Twilight of Romanovs*, New York, Picador.
- SMITH, S. A. (2017): *Russia in Revolution. An Empire in Crisis, 1890-1928*, Oxford, Oxford University Press.
- TROTSKY, L. (2008): *History of the Russian Revolution*, Chicago, Haymarket Books.
- VARNECK, E., FISHER, H. H. (1935): *The Testimony of Kolchak and Other Siberian Materials*, Stanford, London, Oxford, Stanford University Press, Humphrey Milford, Oxford University Press.

WINKLER, H. A. (1998): *Weimar 1918-1933. Die Geschichte der ersten deutschen Demokratie*, München, Verlag C. H. Beck.

ŽIVANOV, S. (2009): *Rusija 1917. Od pada samodržavnog Carstva do proglašenja demokratske republike I*, Beograd, Nolit.

ŽIVANOV, S. (2012): *Crveni oktobar. Tom prvi: Oktobarska revolucija*, Beograd, Službeni glasnik.